

Бібліографічна культура науковця
(ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне
посилання. Загальні положення та правила складання з бібліографічних
посилань»)

*«Норми бібліографічного опису представляють собою, так би мовити, красу
наукового етикету.*

*Їх дотримання вказує на звичку до науки, а їх порушення виявляє вискокчу і неука
і часто кидає ганебну тінь на роботу, здавалося б, пристойну на перший погляд...»*

Умберто Еко

Важливою складовою наукового дослідження є бібліографічна культура науковця. Використані дослідником джерела – це найкращий доказ наукової обґрунтованості роботи, її достовірності та новизни. Відкриті наукові дані потребують оформлення, зрозумілого науковцям у всьому світі.

При складанні списку використаних джерел у дисертаціях необхідно дотримуватися «Вимог до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій». Документ розроблено на підставі ДСТУ 3008–95 «Документи. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення» [1]. На сайті державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» оприлюднено інформацію про заміну ДСТУ 3008–95 на ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання» з 1 липня 2016 р. [5] Чинний нині ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» (ГОСТ 7.1–2003, ІДТ) [2], за яким оформлюється список використаних джерел у дисертації, не поширюється на бібліографічні посилання.

Відмінність міжнародних стилів від ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 полягає у графічно-шрифтовому оформленні (виділяються окремі елементи курсивом),

наявності та розташуванні основних елементів бібліографічного опису та розділових знаків. Зовсім не використовуються розділові знаки: дві навкісні риски («/ /»), тире («—»). Назва джерела та вихідні дані відокремлюються від авторів і заголовка статті типом шрифту, найчастіше курсивом, крапкою або комою.

З 1 липня 2016р. для бібліографічних посилань (внутрішньотекстових, підрядкових, затекстових) в Україні пропонується довгоочікуваний ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання з бібліографічних посилань»

Стандарт не замінює ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 Система стандартів з інформації бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1—2003, IDT). Однак він дозволяє значно спростити укладання переліків посилань. [3]

ДСТУ 8302:2015 установлює види бібліографічних посилань, правила та особливості їхнього складання й розміщування у документах.

Бібліографічне посилання, що є частиною довідкового апарата документа, наводять у формі бібліографічного запису. Бібліографічне посилання призначено для ідентифікування, загальної характеристики та пошуку документа, що є об'єктом бібліографічного посилання (далі — об'єкт посилання).

Об'єктами посилання можуть бути всі види опублікованих чи неопублікованих документів або їхні складники на будь-яких носіях інформації (зокрема в телекомунікаційних мережах) (п. 4.2).

Види бібліографічних посилань, правила та особливості їхнього складання й подання в документі наведено в розділах 5— 8.

Елементи бібліографічного запису (заголовки і бібліографічний опис) та знаки пунктуації в бібліографічному посиланні, незалежно від його призначення та виду, подають згідно з ДСТУ ГОСТ 7.80 і ДСТУ ГОСТ 7.1 з урахуванням таких особливостей:

— у заголовку бібліографічного запису подають відомості про одного, двох чи трьох авторів, при цьому імена цих авторів у бібліографічному описі у відомостях про відповідальність (за навскісною ризикою) не повторюють;

— за потреби у заголовку бібліографічного запису позатекстового посилання можна зазначати більше ніж три імені авторів;

— замість знака «крапка й тире» («. — »), який розділяє зони бібліографічного опису, в бібліографічному посиланні рекомендовано застосовувати знак «крапка» (при цьому в межах одного документа застосування в бібліографічних посиланнях розділових знаків уніфікують);

— відомості, запозичені не з титульної сторінки документа, дозволено не брати у квадратні дужки;

— після назви дозволено не зазначати загального позначення матеріалу («Текст», «Електронний ресурс», «Карти», «Ноти» тощо — перелік згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1);

— у складі вихідних даних дозволено не подавати найменування (ім'я) видавця;

— у складі відомостей про фізичну характеристику документа можна зазначати або його загальний обсяг (наприклад: 285 с.), або номер сторінки, на якій подано об'єкт посилання (наприклад: С. 19);

— дозволено не наводити відомостей про серію та Міжнародний стандартний номер (ISBN, ISMN, ISSN).

Позатекстові бібліографічні посилання наводять як перелік бібліографічних записів і розміщують наприкінці основного тексту (або після заключної статті, післямови, коментарів — за їх наявності) документа або його складника (зазначаючи, наприклад, «Список бібліографічних посилань»).

Сукупність позатекстових бібліографічних посилань, оформлених як перелік бібліографічних записів, не можна вважати бібліографічним списком (списком використаної літератури) чи покажчиком, що мають самостійне значення як бібліографічні посібники.

Проте текст документа можна пов'язувати знаками виноски з бібліографічним списком використаної літератури.

Важливою новацією є пункт 4.9.1: "У бібліографічних посиланнях на складник документа у формі аналітичного бібліографічного опису розділовий знак "дві навскісні риски" ("/") можна замінювати крапкою, а відомості про документ (його назву), в якому розміщено складник, виділяти шрифтом (наприклад, курсивом)".

Відомості про документ, опублікований іншою мовою, ніж мова основного тексту, у бібліографічних посиланнях незалежно від їх типу (позатекстове, підрядкове, внутрішньотекстове) наводять мовою оригіналу.

ПРИКЛАДИ

КНИГИ

Однотомні видання

Один автор

Федорова Л.Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870-ті — 1910-ті рр. Київ, 2013. 373 с.

Два і більше авторів

Кулик О. Г., Наумова І. В., Бова А. А. Злочинність в Україні: фактори, тенденції, протидія (2002-2014 рр.). Київ, 2015. 364 с.

Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції: у 2-х т.: кол. моногр. Київ, 2012. 436 с.

Без автора

Збірники

Софія Київська: Візантія. Русь. Україна. Вип. II. Київ, 2012. 464 с.

Матеріали конференцій, з'їздів, тези доповідей

Інноваційні процеси у сучасному просторі юридичної освіти: реалії, тенденції, перспективи. Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (12 травня 2016 р., м. Дніпропетровськ,). Дніпропетровськ, 2016. 298 с.

Багатотомні видання

Енциклопедія історії України: у 10 т. Київ: Наук. думка, 2013. Т. 10. 784 с.

ІНШІ ВИДАННЯ

Каталоги

Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2008 року Київ: Академперіодика, 2009. 444 с.

Автореферати дисертацій

Старовойт С.В. Видавнича діяльність Національної академії наук України у 1918—1933 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2003. 20 с.

Стандарти

ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види. Терміни та визначення. Київ, 1995. 47 с.

Рецензія

Касьянов Г. Глобальна еволюція людства: культурно-цивілізаційний вимір. *Вісн. Кн. палати*. 2001. № 12. С. 14–15.

Рец. на кн.: Шейко В. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX — початок XX ст.): монографія: у 2 т. Харків, 2001. Т. 1. 520 с. ; т. 2. 400 с.

ЧАСТИНА ВИДАННЯ

Стаття із журналу, збірника, розділ книги

Незалежно від кількості авторів у позатекстовому переліку бібліографічних посилань (списку літератури)

Яцків Я.С., Радченко А.І. Про ефективність видання наукових журналів в Україні. *Вісн. НАН України*. 2012. № 6. С. 62—67.

Селіванова, К. В. Законодавчі та організаційно-правові проблеми виборів до місцевих органів влади. *Вісник Верховного Суду України*. 2016. № 8. С. 44-48

Право як культурно історична цінність *Кафарський В.І. Право. Політика. Культура.* Зб. статей. Івано-Франківськ, 2009. С. 10-24

Марченко, О. С. Перспективи створення нових засобів озброєння та військової техніки для забезпечення ефективної діяльності підрозділів органів внутрішніх справ України. *Актуальні питання удосконалення діяльності органів внутрішніх справ України.* Матеріали XII міжнар. спеціалізов. виставки "Зброя та безпека - 2015" та XX міжнар. виставки і індустрії безпеки "Безпека - 2015" (22-25 вересня 2015 р.; 19-22 жовтня 2015 р.). Київ ; Вінниця, 2015. С. 180-187

Незалежно від кількості авторів у підрядковому бібліографічному посиланні (посторінкових примітках)

за умови, що в основному тексті на цій сторінці написано: "У статті Я.С. Яцківа, А.І. Радченко "Про ефективність видання наукових журналів в Україні" 1

опис можна подати в такому вигляді (п. 4.9 вказаного стандарту):

1 *Вісн. НАН України.* 2012. № 6. С. 62—67.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ ВІДДАЛЕНОГО ДОСТУПУ

Відповідно до п. 7.4 вказаного стандарту, "Бібліографічне посилання складають як на електронні ресурси загалом (електронні документи, бази даних, портали чи сайти, веб-сторінки, форуми тощо), так і на їхні складники (розділи та частини електронних документів, порталів чи сайтів; публікації в електронних серіальних документах, повідомлення на форумах тощо) згідно з загальними правилами..."

При цьому п. 7.4.4.3.3: "Довгу електронну адресу можна переносити на наступний рядок. У цьому разі останнім у першому рядку має бути знак "навскісна риска" ("/")."

Опис ресурсу загалом

Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України. Київ, 2007.
URL: <http://www.nas.gov.ua/publications> (дата звернення: 19.03.2014). [6]

Опис частини електронного ресурсу у позатекстовому переліку бібліографічних посилань (списку літератури)

Garfield E. More on the ethics of scientific publication: abuses of authorship attribution and citation amnesia undermine the reward system of science. *Essays of an information scientist*. URL: <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/v5p621y1981-82.pdf> (Last accessed: 16.04.2013).

Квасневська Н. Д. Проблеми адміністративно-правового забезпечення судоустрою в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 3-6. URL:: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_3_3.pdf (дата звернення: 19.09.2016)

Опис частини електронного ресурсу у підрядковому бібліографічному посиланні (посторінкових примітках)

за умови, що в тексті наведено бібліографічні відомості, які дозволяють документ ідентифікувати (його назву і прізвища авторів, рік випуску) (п. 5.3.6):

* URL: <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/v5p621y1981-82.pdf> (дата звернення: 19.09.2016).

Список використаної літератури

1. Вимоги до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій (розроблено на підставі ДСТУ 3008-95 «Документи. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення») // Бюлетень ВАК України. – 2011. – № 9/10. – Електрон. аналог: режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/aspirantura/vumogu_dusert.pdf (дата звернення: 05.10.2016).

2. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1–2003, IDT) / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – На заміну ГОСТ 7.1–84, ГОСТ 7.16–79, ГОСТ 7.18–79, ГОСТ 7.34–81, ГОСТ 7.40–82 ; чин. з 2007–07–01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – III, 47 с. – Електрон. аналог друк. публ.: режим доступу: <http://www.nilc.ru/?p=met> (дата звернення: 18.05.2015).

3. Карнаух І.А. Особливості оформлення списку використаних джерел в українських наукових виданнях / І.А. Карнаух [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conf.nlu.edu.ua/bis-2016/paper/viewFile/3948/631>

4. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання: ДСТУ 8302:2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=64411

5. Про перенесення терміну чинності національних стандартів України: Наказ № 65 від «04» березня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uas.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1515&Itemid=57; <http://metrology.com.ua/normativnaya-baza/drugoe/prikazy/1236-prikaz-65-vid-04-03-2016-g-ukrndnts>

6. Приклади оформлення використаних джерел відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / ВД

"Академперіодика" НАН України. - Київ, 2016. - 16 с. [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://akademperiodyka.org.ua/docs/Posylannia.pdf>